

СПОГАДИ ГЕНЕРАЛА

Побачило світ видання, яке вийшло в Криму, але має безпосереднє відношення до історії Сумщини: Воспоминания генерала Сергея Яковлевича Гребенщикова. – Симферополь: Н. Оріанда, 2009. – 344 с., илл. У ньому вперше надруковані щоденники генерала царської армії С. Я. Гребенщикова (1873-1933). Сергій Якович Гребенщиков – командир лейб-гвардії Драгунського полку, кавалерист, Освіту здобув у Полоцькому кадетському корпусі, потім навчався у Миколаївській академії Генерального штабу. Брав участь у славнозвісному Брусиловському прориві. Офіцер штабу Добровольчеської армії генерала Денікіна. З 1920 р. - в еміграції.

Після біографічної довідки про нього і близьких родичів, яку написала правнучка генерала Ю. Арбатська вміщено його щоденник: «О состоянии Риго-Шавельского района в первые 6 месяцев великой войны в военном и гражданском отношении». Проте для нас, сум'ян, величезне значення має друга частина книги, яка складається з 17 розділів: «Записки сумского старосты на Украине в 1918 году «192 дня». В них скрупульозно занотовано всі найважливіші події, учасником яких був їх автор під час перебування у Сумах.

У 1917 р. для тих російських офіцерів, хто не визнав Українську Директорію слід було або прямувати до Петрограда або уходити з армії. С. Гребенщиков вибрав другий шлях і приїхав до Сум, де вже знаходилася його родина. З травня по вересень 1917 р. Гребенщико́ви мешкали у Басах на хуторі у родичів, згодом, – у Сумах за адресою: вул. Лебединська, 25. З квітня 1917 р. С. Гребенщиков обіймав посаду повітового старости. Цьому спонукало прохання місцевих поміщиків за участі гетьмана П. Скоропадського. Про цей період життя йдеться у мемуарах військового. Завдяки щоденнику ми тепер знатимемо, що управління старости знаходилось на верхньому поверсі «прекрасного здания окружного суда» (тепер – 2-й корпус Української академії банківської справи).

Мемуарист описує заворушення поблизу с. Хотінь, де був розгромлений маєток та спалений палац. Увагу читача очевидно привернуть характеристики та враження від зустрічей з проводирем сумського дворянства Траскіним, міським головою Крамаренко, головою земської управи Мещаніновим, головою окружного суду Голенищевим-Кутузовим, прокурором суду, помічником проводиря дворянства Ігнат'євим, поміщиком Куколь-Яснопольським, харківським старостою генералом Залеським, головою «Просвіти», редактором сумської газети «Світ» Гладишевим, Іваном Хариитоненком. Привертають увагу спогади про страйк ткачів Сумської суконної фабрики, економічний

аналіз її причин. Окремий розділ присвячений місцевій пресі, сумським газетам «Сумський вісник» та «Світ».

Цікавою виглядає реакція С. Гребенщикова на діяльність «Просвіти» у Сумах, на культурних заходах якої він часто бував. Відмічаючи коректну поведінку просвітян до нього як до старости, бувший царський генерал не приховував своєї точки зору, згідно якої «/.../ Украина «самостийным» государством быть не может. Если она не будет принадлежать России, то неминуемо попадет в руки немцев, чего я, как русский человек, допустить не мог». Так само негативно ставився до української мови, яка, на його думку, не матиме перспективи розвитку.

С. Гребенщиков був свідком приходу до Сум петлюрівців, що й послугувало закінченню його кар'єри в Сумах. Доволі інформативним є розділ, в якому описується перебування генерала в Лебедині. Записки сумського старости закінчуються початком 1919 р. Спогади С. Гребенщикова – не тільки фіксація подій, але й оцінка того, що відбувалося на Сумщині, пошуки причин невдач білого руху. Доповнюють книгу вірші та неопублікована лірика військового, його статті у періодиці тих часів. Книгу роблять ще змістовнішою численні фотографії міст, де служив С. Гребенщиков (у тому числі й Сум), а також родинні СВІТЛИНИ.